

місцевого самоврядування" [4]. Таким чином, 26 січня 2021 р. було прийнято Закон України «Про всеукраїнський референдум», і під такою саме назвою його підписано Головою Верховної Ради України 17 лютого 2021 р. і направлено на підпис Президентові України.

Отже, даний закон, заповнивши, як було вже зазначено, законодавчу прогалину відносно референдної демократії в Україні, не ставить крапку в її остаточній досконалості. Навпаки, порушує низку питань, що є предметом окремих публікацій. Адже з історії відомо, коли референдумом як формою безпосередньої демократії зловживали зовсім недемократичні політики й державні діячі, що призводило до руйнування демократичних інститутів як всередині їхніх держав, так і до трагедій світового рівня. Так само як всеукраїнський референдум зміг підтвердити незалежність держави (1 грудня 1991 р.), але ж зможе поставити і під питання її подальше існування, в т.ч. й через місцеві референдуми, законопроектна робота стосовно яких також активізувалася.

1. Ключковський Ю. Референдум у системі державного режиму представницької демократії. *Право України*. 2019. № 10. С. 95-112.

2. Козюбра М. Взаємозв'язки між народовладдям, парламентаризмом та верховенством права: європейські стандарти і сучасні українські реалії. *Право України*. 2019. № 10. С. 83-97.

3. Конституція України : Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 41.

4. Проект Закону про народовладдя через всеукраїнський референдум. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69060.

5. Шипілов Л. М. Народовладдя як основа демократичної держави : монограф. Харків: Вид-во "ФІНН", 2009. 216 с.

Олександра Скок,
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЯЖКИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ, ЩО СПРИЧИНИЛИ СМЕРТЬ ПОТЕРПІЛОЇ ОСОБИ

Тяжке тілесне ушкодження кваліфікується за ч. 2 ст. 121 КК України, якщо внаслідок нього була спричинена смерть потерпілого.

Положення п. 22 ППВСУ № 2 від 07.02.2003 року визначають, що для відмежування умисного вбивства від умисного заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК України),

необхідно ретельно досліджувати докази, що мають значення для з'ясування змісту і спрямованості умислу винного. Питання про умисел необхідно вирішувати виходячи із сукупності всіх обставин вчиненого діяння, зокрема враховувати спосіб, знаряддя злочину, кількість, характер і локалізацію поранень та інших тілесних ушкоджень, причини припинення злочинних дій, поведінку винного і потерпілого, що передувала події, їх стосунки. Визначальним при цьому є суб'єктивне ставлення винного до наслідків своїх дій: при умисному вбивстві настання смерті охоплюється умислом винного, а в разі заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого, ставлення винного до її настання характеризується необережністю [1].

Однак, незважаючи на роз'яснення Верховного Суду щодо розмежування умисного вбивства та тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого, можна спостерігати труднощі щодо кваліфікації цих діянь на практиці.

Так, наприклад, Кіровським районним судом м. Кіровограда було встановлено, що 14.02.2019 року близько 18 години 00 хвилин у особи виник умисел на спричинення тілесних ушкоджень своїй цивільній дружині на ґрунті ревнощів. Реалізуючи свій умисел, винний, не передбачаючи можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння у вигляді смерті потерпілої, хоча повинен був їх передбачити, взяв ніж та тримаючи його у руці, наніс один удар в область лівого плеча потерпілій, однак ніж пройшов наскрізь через плече потерпілої та, поранив ліву молочну залозу останньої. Смерть потерпілої настала від проникаючого в грудну порожнину поранення з пошкодженням серця. Таким чином, винний вчинив вбивство через необережність, тобто кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 119 КК України. Однак, попередня кваліфікація діяння була за ч. 2 ст. 121 КК України [2].

Колегія суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду дала пояснення щодо такого розмежування, зокрема питання про умисел необхідно вирішувати виходячи із сукупності всіх обставин вчиненого діяння, зокрема враховувати спосіб, знаряддя злочину, кількість, характер і локалізацію поранень та інших тілесних ушкоджень, причини припинення злочинних дій, поведінку винного і потерпілого, що передувала події, їх стосунки [3].

Отже, до перелічених вище обставин, необхідних для з'ясування варто додати ще наступні: причини припинення злочинних діянь, поведінку винного і потерпілого, що передувала події, їх стосунки. Перелік таких обставин не може бути вичерпним чи обов'язковим для встановлення. Однак, якщо для правильної кваліфікації недостатньо обставин, необхідно встановити й інші, які б вказали на ставлення винного до настання смерті потерпілого, то необхідно врахувати й інші обставини, зокрема пов'язати ступінь алкогольного сп'яніння винної особи та потерпілого, поведінку винного після припинення злочинних дій та стан потерпілого в цей час. Також, важливе значення для з'ясування матиме тривалість нанесення тілесних ушкоджень. Обставиною вчиненого діяння визнається явище, подія, або факти, що пов'язані із злочи-

ном. Спосіб вчинення злочину – це застосування або використання винною особою певних прийомів, методів, послідовних рухів під час вчинення злочину. Знаряддя злочину – це предмет за допомогою чого скоєно злочин. Слід зазначити, що характеристика властивості таких предметів буде мати важливе значення. Характер та локалізація, спричинених тілесних ушкоджень, кількість завданих ударів – обов'язково повинно бути враховано при кваліфікації діяння. Причини припинення злочинної діяльності – те, що спонукало припиненню нанесення тілесних ушкоджень. Наприклад, досягнення мети, тобто спричинення тілесних ушкоджень, жалість до потерпілого, побоювання нести кримінальну відповідальність, смерть потерпілого та інші причини. Поведінка винного та потерпілого, що передувала – в більшості випадків злочинній поведінці передували неприявні стосунки з потерпілими. Попередні стосунки винного та потерпілого – попередніми стосунками можна вважати: родинні зв'язки (подружні, батьки – діти, дід, баба – онуки та інше), товариські стосунки, сусідство, тривалість знайомства, спільне розпиття спиртних напоїв, колеги по роботі та інше. Що стосується родинних зв'язків, то можемо зазначити, що їх наявність суд визнає як обтяжуючу обставину, передбачену п. 6¹ ст. 67 КК України. Із проаналізованих обвинувальних вироків судів України, у більшості випадків винна особа та потерпілий перебували у родинних відносинах або винний та потерпілий мали попередні знайомства. Стан потерпілого після спричинення тілесних ушкоджень до настання смерті – також може дати уявлення про наміри та мету винного. Наприклад: можливість ходити, говорити, відмова від надання медичної допомоги чи навпаки, безпорадний стан. І на цьому етапі важливо з'ясувати поведінку винної особи щодо стану потерпілого та припинення своїх злочинних дій.

Так, наприклад, Олександрійський міськрайонний суд Кіровоградської області встановив, що особа, знаходячись за місцем свого проживання, в ході сварки спричинив не менше 27 ударів руками та ногами по різним частинам тіла своїй співмешканці. За висновком судово-медичного експерта на підставі даних експертизи трупа потерпілої, беручи до уваги обставини справи, дійшов наступного висновку: після отримання тілесних ушкоджень потерпіла могла самостійно пересуватися, вчиняти цілеспрямовані активні дії, (підійматись, рухатись, ходити, говорити та інше). Судово-медичні дані, протягом якого часу це було можливим, - відсутні. Комплекс виявлених на тілі потерпілої тілесних ушкоджень утворився внаслідок мінімум 27 травматичних впливів. Ознак захворювань які б могли спричинити смерть потерпілої, при дослідженні її тіла, не виявлено [4]. Враховуючи висновок судово-медичного експерта та поведінку в цей час винного у сукупності з іншими об'єктивними ознаками можна дійти висновку про ставлення винного до настання смерті потерпілої, яке вказує про добровільне припинення своєї подальшої злочинної діяльності для спричинення смерті. Побиття було припинено, тож можна говорити про умисел щодо спричинення тяжких тілесних ушкоджень, а не смерті потерпілої.

Окрім того, Комінтернівським районним судом м. Харкова було встановлено, що винний, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, під час спільного вживання напоїв зі своїм знайомим, який є особою похилого віку, з мотивів раптово виниклих особистих неприязних відносин між ними, маючи мету направлену на спричинення потерпілому тілесних ушкоджень, діючи умисно, усвідомлюючи протиправність та суспільно-небезпечний характер своїх дій, стоячи напроти потерпілого, обличчям один до одного на відстані витягнутої руки, наніс один удар кулаком правої руки, в область очей потерпілому, спричинивши останньому садно на лівому крилі носа зліва та синець біля внутрішнього кута лівого ока, які є легкими тілесними ушкодженнями. Від даного удару потерпілий, втратив рівновагу та впав на підлогу, від чого у нього утворився синець на задній поверхні грудної клітини (спині) зліва, який є легкими тілесними ушкодженнями. Після чого, винний, продовжуючи реалізацію свого умислу, направлено на спричинення тілесних ушкоджень потерпілому, сів на останнього, який лежав на спині обличчям догори та став наносити чисельні удари кулаками обох рук в область голови, грудної клітини та шиї потерпілого, від чого у останнього утворились такі тілесні ушкодження, від яких потерпілий помер на місці. Причиною смерті потерпілого стала закрита тупа травма шиї, з розвитком гострого розладу кровообігу. По ступеню тяжкості, вказана травма шиї носить ознаки тяжких тілесних ушкоджень. Інші ушкодження: травма тулуба з переломами ребер, відносяться до тілесних ушкоджень середньої тяжкості по критерію тривалості розладу здоров'я. Тілесні ушкодження на голові (забійні рани, садна, синці) відносяться до легких тілесних ушкоджень [5].

Так, можна побачити не повний але чисельний перелік обставин, які можуть мати значення для правильної кваліфікації та відмежування досліджуваних складів злочинів. Якщо винний діяв з умислом на вбивство, тривалість часу, що минув з моменту заподіяння ушкоджень до настання смерті потерпілого, для кваліфікації злочину як умисного вбивства значення не має.

1. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного суду України від 07.02.2003 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03> (дата звернення: 01.02.2020).

2. Вирок Кіровського районного суду м. Кіровограда. Справа № 404/2559/19. Номер провадження 1-кп/404/177/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85848626> (дата звернення: 02.02.2020).

3. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду 25 квітня 2019 року. Справа №163/353/17. Провадження № 51-7582 км 18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81426040> (дата звернення: 03.02.2020).

4. Вирок Олександрівського міськрайонного суду Кіровоградської області. Справа № 398/2917/19. Номер провадження 1-кп/398/162/20. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88737051> (дата звернення: 01.02.2020).

5. Вирок Комінтернівського районного суду м. Харкова. Справа № 641/1823/20. Номер провадження 1-кп/641/476/2020. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88714275> (дата звернення: 01.02.2020).